

Жолонко Т.В.*

ВІДНОСИНИ США ТА ІСПАНІЇ НА ПОЧАТКУ ХХІ СТ.

У статті розглядаються основні етапи розвитку відносин США та Іспанії у на початку ХХІ ст., а також аналізуються фактори, що визначають характер двостороннього співробітництва.

Ключові слова: США, Іспанія, співробітництво.

В статье рассматриваются основные этапы развития отношений США и Испании в начале ХХІ в., а также анализируются факторы, определяющие характер двустороннего сотрудничества.

Ключевые слова: США, Испания, сотрудничество.

The main stages of development U.S. – Spanish relations at the beginning of ХХІ century are investigated in the article. The author also analyzes the factors that determine nature of bilateral cooperation.

Key words: USA, Spain, cooperation.

Європейський вектор був і залишається одним з провідних напрямів зовнішньої політики США. В той же час відносини Сполучених Штатів з кожним членом Європейського Союзу характеризуються певною специфікою. Не виключенням є й американсько-іспанські відносини, які за останнє десятиліття пройшли декілька етапів у своєму розвитку – від поглибленого співробітництва до майже повного «замороження», врешті решт вийшовши на рівень конструктивного діалогу.

Актуальність обраної проблематики визначається тим, що хоча європейський вектор американської зовнішньої політики досить добре висвітлений у роботах Д. Лакішика [1], М. Міронової [2], І. Погорської [3] відносини США та Іспанії, особливо на сучасному етапі, залишаються поза увагою вітчизняних науковців. В той же час американсько-іспанські відносини ґрунтовно досліджуються у роботах зарубіжних авторів, зокрема російських (Н. Анікєєвої [4], К. Черкасової [5], П. Яковлева [6] та ін.), американських та іспанських політологів (М. Делфіна [7], Д. Ранда [8], Е. Фарнсворта [9], В. Чіслета [10], С. дель Арена [11], А. Базора [12], М. Іглесіаса Кавічіолі [13], Р. Бардахі та Ф. Портера [14]).

У даній статі автор ставить за мету дослідити розвиток відносин між США та Іспанією на початку ХХІ ст. і охарактеризувати основні фактори, що здійснили вплив на рівень двостороннього співробітництва.

До початку ХХІ ст. між США та Іспанією були встановлені особливі, навіть специфічні відносини. Договірні-правова база двосторонніх відносин складає близько 80 чинних договорів та угод. США досить високо цінують відносини з цією країною з огляду на її стратегічне положення на перетині шляхів через Атлантичний океан, Середземне море та Близький Схід, Азію і Африку. Щодо Іспанії, то ще за часів правління Ф. Франко уявлення іспанців про власну безпеку визначалися насамперед угодами з США, відповідно

* кандидат політичних наук, старший викладач Чорноморського державного університету ім. Петра Могили

до яких іспанська територія використовувалася для розміщення американських військових баз. У 1988 р. з переукладенням Угоди про співробітництво в області оборони та низки протоколів до неї був дещо змінений характер відносин між США та Іспанією – з відносин повного підкорення останньої Сполученим Штатам до більш-менш рівноправного становища. Зокрема, у вказаних документах фіксувалися такі принципи як суверенітет і контроль Іспанії над своєю територією, територіальними водами та повітряним простором, а також переглядалися умови перебування військовослужбовців США і режим американських військових баз на території Іспанії, що знаходилися там з 1953 р. [15].

У постфранкістський період керівництво Іспанії, не відмовляючись від практики двосторонніх домовленостей з США, взяло курс на повномасштабну участь країни у НАТО, що раніше було неможливим з політичних причин. Складність та гострота внутрішньополітичної боротьби в Іспанії щодо питання вступу країни до Організації північноатлантичного договору викликала необхідність – вперше в історії альянсу – загальнонаціонального референдуму щодо умов участі країни в НАТО. За результатами референдуму Іспанія обмежилася входженням лише до політичної структури НАТО. В той же час складний характер зовнішніх загроз безпеці Іспанії – проблеми на Півдні з Марокко, суперечка з Великобританією через Гібралтар, складні відносини з Алжиром тощо – змушував іспанське керівництво, попри неоднозначну оцінку у суспільстві, розглядати НАТО та присутність американських збройних сил в Європі як важливий елемент стабільності. Тому в 1999 р. Іспанія приєдналася до військової організації НАТО, що також сприяло подальшому поглибленню двосторонніх відносин з США. Так, у січні 2001 р., наприкінці другого терміну президентства Б. Клінтона, США та Іспанія підписали спільну політичну декларацію, що визначала основні контури нового характеру двосторонніх відносин, причому визначальною у документі вважалася приналежність обох країн до НАТО [16, с. 5].

Після подій 11 вересня 2001 р. зовнішня політика США почала будуватися навколо глобальної війни з тероризмом. Антитерористична боротьба з самого початку впроваджувалася як довгострокова зовнішньополітична стратегія, подібна до стратегії «холодної війни». Тому не дивно, що Іспанія, для якої баскський тероризм залишався надзвичайно актуальною загрозою, виявилася відданим союзником США у цій боротьбі.

Ще з 1996 р., з моменту приходу до влади Народної партії (НП), відомої своїми проатлантичними настроями, зовнішньополітична діяльність іспанського уряду отримала назву «безумовного рівняння» або «автоматичного слідування» [11]. Як відмічали іспанські експерти, «уряд НП неодноразово демонстрував свою згоду з політикою США навіть у тих випадках, коли це йшло у розріз з позицією його європейських партнерів» [14, с. 62].

Адміністрація Х. М. Аснара намагалася перетворити Іспанію на привілейованого союзника США в Європі. Для цього іспанське керівництво підтримало рішення США в односторонньому порядку припинити дотримання російсько-американського Договору щодо ПРО (грудень 2001 р.), висловило повну підтримку новій американській доктрині безпеки, а у квітні 2002 р. відновило двосторонню угоду, що розширювала можливості Пентагону використовувати військові об'єкти на іспанській території та надавала право американським спецслужбам проводити антитерористичні операції в Іспанії. Іспанські експерти Р. Бардахі та Ф. Портеро обґрунтовували проамериканську позицію так: «Немає сумнівів, що світ, в якому ми зараз живемо, є однополярним. США – це держава-гегемон, оскільки тільки її військовий бюджет дозволяє розгортати та вести бойові дії класичного або нового типу у будь-якій точці земної кулі... У Іспанії немає вибору. Головне – збері-

гати тісні зв'язки зі Сполученими Штатами. Це – єдиний союзник, який може допомогти у всьому, що нас цікавить» [14, с. 64].

До причин, які змусили іспанське керівництво йти у фарватері політики США, необхідно віднести й досить амбіційні прагнення подолати периферійність своєї країни і ввійти до держав першого ешелону, які, втім, не справдилися – Іспанія не тільки не ввійшла до «Великої вісімки», а й навпаки, навіть послабила свої позиції в Європі. Так, у грудні 2003 р. на з'їзді Ради Європи іспанська делегація при обговоренні низки важливих для неї питань опинилася у фактичній ізоляції.

Кульмінацією «рівняння на Вашингтон» стала активна та безумовна підтримка Іспанією політики Дж. Буша мол. у відношенні Іраку. Уряд Х. М Аснара здійснив досить цінну дипломатичну підтримку Білому Дому, використавши свої повноваження непостійного члену Ради Безпеки ООН у 2003-2004 рр. та не допустивши створення єдиного фронту континентальних держав Європи, що виступили проти військової операції в Іраку. Проте іракська криза поставила перед європейськими країнами питання: чи повинні вони безумовно слідувати зовнішній політиці США як лідера західного світу або рахуватися з національними інтересами та суспільними настроями. До 11 березня 2004 р. Іспанія рухалася за першим сценарієм і разом з Великобританією Іспанія взяла на себе роль захисника лінії Вашингтону у Європі. Для Іспанії наслідками такої політики стала ліквідація зовнішньополітичного консенсусу основних політичних сил Іспанії – ІСРП та НП, зростання напруження в суспільстві та конфронтації з Францією і Німеччиною.

Підтримуючи Сполучені Штати, офіційний Мадрид пішов у цьому питанні до кінця і взяв участь в іракській війні. Іспанський контингент в Іраку налічував 1300 солдат та офіцерів, десантне судно, фрегат охорони і танкер з паливом [10, с. 56]. Це викликало не тільки обурення у суспільстві, але й призвело до трагічних наслідків – 11 березня 2004 р. у Мадриді сталася низка терактів, що забрала життя 191 людини. Після цих подій переконливу перемогу на парламентських виборах отримала Іспанська соціалістична робітничка партія (ІСРП), лідер якої Х.Л.Родрігес Сапатеро здійснив вивід військ з Іраку та закликав відновити консенсус відносно основних напрямів зовнішньої політики країни, якими повинні бути Європа, Латинська Америка і Середземномор'я.

Після березневих подій 2004 р. у відносинах США та Іспанії настає новий період – період певного охолодження. Адміністрація Дж. Буша мол. не пробачила іспанському керівництву вивід військ з Іраку – цим пояснюється той факт, що прем'єр-міністр Іспанії Х. Л. Родрігес Сапатеро жодного разу не отримав запрошення відвідати Вашингтон з офіційним візитом. Проте Іспанія змушена була рахуватися з геополітичними реаліями, і саме тому іспанський прем'єр-міністр, свого часу відмовившись встати, коли повз нього проносили американський прапор, незабаром був змушений виправдовуватися перед Дж. Бушем мол. та запевняти його, що Іспанія є відданим другом та союзником США [17, с. 3].

Охолодження двосторонніх відносин вплинуло і на відносини в рамках багатосторонніх структур. Зокрема, США досить стримано, навіть негативно віднеслися до іспансько-турецького проекту «Альянс цивілізацій», вбачаючи у цьому загрозу боротьбі з ісламським тероризмом. Але враховуючи міжнародний резонанс, який отримав «Альянс цивілізацій», США змушені були дещо змінити свою позицію. У лютому 2006 р. держсекретар США К. Райс відправила М. А. Моратіносу особисте повідомлення, в якому запевнила, що «уряд Дж. Буша політично підтримує» ідею «Альянса» і готовий взяти участь у фінансуванні даного проекту [18, с. 10].

Ситуація почала дещо виправлятися після перемоги на виборах президента США Б. Обама. Ще до свого обрання Б. Обама обіцяв відкрити «нову главу» у відносинах з Іспа-

нією і співробітничати з нею у сфері боротьби з тероризмом. За його словами, «Іспанія завжди була одним з найсильніших союзників Сполучених Штатів» [19, с. 5]. Одразу після свого обрання у телефонній розмові з Х. Л. Родрігесом Сапатеро Б. Обама визнав важливу роль Іспанії у міжнародній фінансовій системі. Іспанський прем'єр, в свою чергу, заявив, що «Іспанія та США розділяють спільні принципи та інтереси», а сама Іспанія є «другом та вірним союзником США». Обидва співрозмовники погодилися, що необхідно укріплювати двосторонні відносини, які були фактично заморожені після виводу іспанських військ з Іраку» [19, с. 20].

Поновилися двосторонні зустрічі на різних рівнях. Так, у травні 2010 р. Мадрид відвідав віце-президент США Дж. Байден, який зустрівся з іспанським прем'єр-міністром Х. Л. Родрігесом Сапатеро. Темою для обговорення на цій зустрічі стало головування Іспанії в ЄС, подолання фінансової кризи та участь Іспанії у миротворчій місії НАТО в Афганістані [20]. 25 січня 2011 р. у Вашингтоні відбулася зустріч держсекретаря США Х. Клінгтон та міністра закордонних справ і кооперації Іспанії Т. Хіменес. На цій зустрічі Х. Клінгтон підкреслила, що Іспанія є найважливішим іспаномовним партнером США у Західній півкулі [21].

Таким чином, протягом 2009-2011 рр. політичний діалог США та Іспанії був відновлений. У відносинах наступив період конструктивної взаємодії.

Проте зв'язки США та Іспанії не обмежувалися лише військово-політичним співробітництвом. Досить активними були і залишаються відносини у торговельно-економічній сфері. Хоча ні США, ні Іспанія не є один для одного великими торговельними партнерами, обсяг товарообігу постійно зростає – з 12,035 млн дол. у 2000 р. до 19, 987 млн дол. у 2011 р. [22].

Досить активним є інвестиційне співробітництво. Більш ніж 600 іспанських компаній є філіалами або відділеннями американських ТНК. Офіційно частка американських інвестицій за останні роки не перевищує 15%, проте реальні показники для США значно вище, оскільки в офіційних даних не враховані інвестиції філіалів американських компаній у Люксембургу, Голландії, Німеччині та Великобританії. В той же час обсяг іспанських інвестицій в США є порівняно невеликим.

Незмінно актуальною сферою для американсько-іспанського співробітництва залишається міжнародна антитерористична боротьба. У 2004 р. генеральний прокурор США Дж. Ешкрофт та міністр юстиції Іспанії Х. Ф. Лопес Агілар підписали угоду про розширення рамок та вдосконалення форм взаємодії юридичних органів. Угода передбачала обмін банківською інформацією, що стосувалася підозрюваних у злочинній діяльності, допомогу у проведенні судових розслідувань, створення спільних груп слідчих, сприяння у видачі злочинців, а також можливість отримувати показання осіб, затриманих в іншій країні, шляхом відео конференцій [6, с. 173].

Для США Іспанія важлива і в якості сильного політико-економічного гравця у Латинській Америці. В умовах «лівої хвилі», що спостерігається в регіоні, правлячі кола США зацікавлені у союзниках та партнерах, які можуть допомогти чинити опір ліво-націоналістичним силам. Сторони мають спільну позицію з широкого кола питань: необхідності укріплення в латиноамериканських країнах інститутів громадянського суспільства та демократичних настроїв, сприяння економічному розвитку, боротьбі з бідністю, підвищенню рівня освіти, протидії наркоторгівлі й організованій злочинності, вдосконаленню державного управління і судочинства тощо [23].

Проте у цій сфері між США та Іспанією існують розходження – зокрема щодо Венесуели та Куби. В цьому контексті доречно згадати конфлікт навколо поставок іспанськими

фірмами венесуельським збройним силам 12 літаків та 8 патрульних катерів. У виробництві літаків використовувалися технологічні компоненти, імпортовані з США, тому для їх реекспорту необхідна була згода американської влади. Згода не була отримана, і поставки були зірвані. Венесуела відреагувала на ці події досить стримано – венесуельський віце-президент Х. В. Ранхель на зустрічі з М. А. Моратінесом заявив, що «в цьому випадку зазнав утиску суверенітет Іспанії, а не наш. Щодо Венесуели, то ми можемо купити таку техніку у будь-якій частині світу» [23].

Що стосується Куби, то іспанське керівництво неодноразово публічно засуджувало політику економічної ізоляції Куби, яку здійснювали США, вказуючи, що 40 років ембарго не дали жодних результатів, а лише прислужилися в якості пропаганди курсу Ф. Кастро [4, с. 92]. Втім, вказані розходження в цілому не впливають на загальний стан двосторонніх відносин.

Таким чином, аналізуючи американсько-іспанську взаємодію, можна зробити наступні висновки. В основі відносин США та Іспанії лежать спільні цінності, відданість принципам демократії та ринкової економіки. Між країнами склалася достатня договірно-правова база, взаємодія відбувається як на двосторонньому, так і на багатосторонньому рівнях, зокрема в рамках НАТО. Проте події першого десятиліття ХХІ ст. істотно вплинули на рівень співробітництва, змінюючи його від фактичного «замороження» до конструктивного діалогу. Але обидві сторони погоджуються в одному: налагодження діалогу буде на користь як одній, так й іншій стороні.

Список використаних джерел

1. Лакішик Д. Партнерство США-ЄС: новий контекст взаємовідносин / Д. Лакішик // Дослідження світової політики. – 2011. – Вип. 4 (57). – С. 55-61.
2. Миронова М. Політичні відносини США та ЄС: партнерство чи суперництво? / М. Миронова // Актуальні проблеми міжнародних відносин. – 2004. – Вип. 41 (Ч. 2). – С. 24-30.
3. Погорська І. США і Європа: потенціал глобального стратегічного партнерства на початку ХХІ століття / І. Погорська // Дослідження світової політики. – 2011. – Вип. 4 (57). – С. 3-15.
4. Анিকেєва Н. Испания в современном мире: 1976-2004 гг. / Н. Анিকেєва. – М.: Национальное обозрение, 2007. – 280 с.
5. Черкасова Е. Испания между атлантизмом и европеизмом (постфранкистский период) / Е. Черкасова // Мировая экономика и международные отношения. – 2009. – № 8. – С. 82-88.
6. Яковлев П. Испания в мировой политике / П. Яковлев. – М.: ИЛА РАН, 2011. – 384 с.
7. Delfin, M. Spanish air base layoff plan a PR nightmare for Washington / M. Delfin [Електронний ресурс] // Iberosphere. – 2011. – 4 of October. – Режим доступу: <http://iberosphere.com/2011/10/spanish-air-base-layoff-plan-a-pr-nightmare-for-washington/3772>.
8. Farnsworth, E. Strengthening the U.S. relationship with Spain / E. Farnsworth [Електронний ресурс] // Americas Quarterly. – 2010. – 9 of February. – Режим доступу: <http://americasquarterly.org/node/1209>.
9. Runde, D. Spain's election and U.S. foreign policy after 2012 / D. Runde [Електронний ресурс] // Foreign policy. – 2011. – 29 of November. – Режим доступу: http://shadow.foreignpolicy.com/posts/2011/11/29/spains_election_and_us_foreign_policy_after_2012.

10. Chislett, W. Spain and the United States: the Quest for mutual rediscovery / W. Chislett. – Madrid: Real Instituto Elcano, 2005. – 162 p.
11. Del Arenal C. La politica exterior del gobierno socialista / C. Del Arenal [Електронний ресурс] // Politica exterior. – 2004. - № 100. – Режим доступу: <http://www.politicaexterior.com>.
12. Basora A. US-Spain relations from the perspective of 2009 / A. Basora // CIDOB International yearbook. – 2009. – P. 90-95.
13. Iglesias-Cavicchiolli M. A period of turbulent change: Spanish-US relations since 2002 / M. Iglesias-Cavicchiolli // The Whitehead journal of Diplomacy and International relations. – 2007. – Summer-Fall. – P. 113-129.
14. Bardaji R. España y la reconfiguración del orden mundial / R. Bardaji, F. Portero // Perspectivas exteriores 2004 : los intereses de España en el mundo. – 2004. – P. 61-69.
15. Agreement of Defense Cooperation between the U.S.A. and the Kingdom of Spain with Annexes and Notes [Електронний ресурс] // Embassy of the United States in Spain. – Режим доступу: <http://madrid.usembassy.gov/about-us/odc/agreement.html>.
16. Albright dice que España es uno de los aliados más estrechos de EE.UU // ABC. – 2001. – 12 de enero. – P. 2.
17. Zapatero en la Casa Blanca // ABC. – 2008. – 20 de noviembre. – P. 3.
18. El ministro y Rice coinciden en apoyar al grupo «Sumate» // ABC. – 2006. - ;6 de febrero. – P. 10.
19. El mundo ha cambiado y debemos cambiar con el // La Vanguardia. – 2009. – 21 de enero. – P. 1-20.
20. Vice President Biden Visits Madrid [Електронний ресурс] // Embassy of the United States in Spain. – Режим доступу: <http://madrid.usembassy.gov/irc/bilateral-issues/bilateral-events2009-2010/bidenen.html>.
21. Clinton On U.S.-Spain Relations [Електронний ресурс] // Voice of America. – 2011. – 2 of June. – Режим доступу: <http://www.voanews.com/policy/editorials/Clinton-On-US---Spain-Relations-115513254.html>.
22. Trade in Goods with Spain [Електронний ресурс] // United States Census Bureau. – Режим доступу: <http://www.census.gov/foreign-trade/balance/c4700.html>.
23. Chaves amenaza con no comprar a España las patrulleras si no se decide a vender los aviones // ABC. – 2006. – 1 de febrero. – P. 18.